

Hoe groter de overheid, hoe meer nood aan efficiëntie

2012/50

29 | 11 | 2012

 MENSEN

 WELVAART

 BESCHERMING

De regering is dan eindelijk toch geland met de begroting waarvan de bottom line is dat in nominale termen de uitgaven gestabiliseerd worden tegenover vorig jaar. Helaas niet zonder een aantal botsingen met vooraanstaande ondernemers.

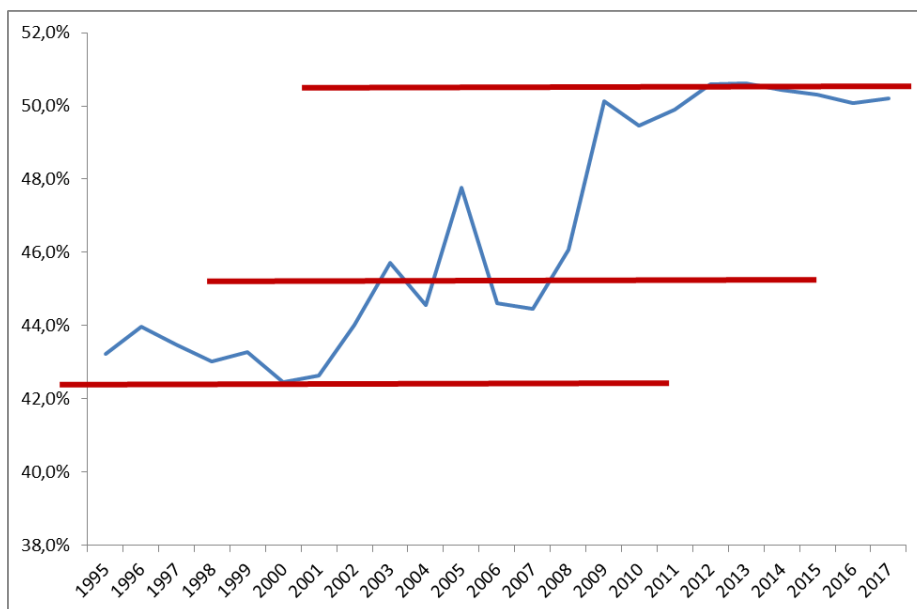

Ivan Van de Cloot
Hoofdeconoom
Itinera Institute

Deze namen onder meer aanstoot aan de verklaring van SP-a voorzitter Bruno Tobback dat “het ontvetten van de staat bullshit is”. Nochtans is zijn stelling dat “alle landen waar de welvaart, veiligheid en concurrentievermogen het grootst zijn een groot overheidsbeslag hebben” niet echt controversieel. Ook Adam Smith stelde reeds in 1766 vast dat de overheid in een beschaafd land kostelijker was dan in een barbaars land. De uitspraak dat het overheidsbeslag ondernemen net mogelijk maakt, klinkt dan wel wat provocerend maar in de grond is er een grote consensus in Europa dat een belangrijke mate van overheidsinterventie wenselijk is. We zijn dus niet in de Verenigde Staten waar een hele verkiezingscampagne opgebouwd werd met Republikeinen die hysterisch “We built it” roepen nadat President

Obama opmerkte dat onderwijs maar ook de wegen en bruggen van Virginia tot stand kwamen via de overheid. Laten we hopen dat we in ons land elkaars argumenten niet steevast zo uit de context rukken dat we zoals een Amerikaanse krant uitspraken moeten gaan quoteren op de schaal van Pinocchio. Toch stellen we ook vandaag vast dat zelfs binnen het raamwerk van het Europese model er verschillen bestaan wat het overheidsbeslag betreft tussen een land als Zwitserland of België.

Grafiek 1: Overheidsbeslag (excl. Rentelasten)

Bron: Federaal Planbureau

Opmerkelijk is dat terwijl er in de economische discipline heel weinig empirische regelmatigheden tot economische wet verheven zijn, er wel meerdere die status bereikt hebben wat de historische ontwikkeling van het overheidsbeslag betreft. Zo stelt de “wet van Wagner” dat de groei in overheidsuitgaven steevast groter is dan de groei van het nationaal inkomen. Reeds in de 19de eeuw voerde Adolph Wagner aan dat met de steeds toenemende complexiteit van de samenleving er steeds meer taken bij de overheid kwamen te liggen. In de jaren 60 van vorige eeuw wezen Peacock en Wiseman op de schoksgewijze expansie van het overheidsbudget. Hun plateau-theorie stelt dat ernstige politieke en economische crisissen de weer-

stand tegen hogere belastingen die hiermee samengaan overwinnen. Na de schok loopt het overheidsbeslag wel wat terug maar blijft het toch hangen boven het niveau van voor de verstoring. Dit wijst op de interactie met het belastingstelsel en ook daar zorgen evidente mechanismen voor een historische toename van het gewicht van de overheid. Terwijl tot de 19de eeuw het aandeel van de belastinginkomsten in het nationaal inkomen zich onder tien procent bevond (herinner ook het innen van de tienden in de Middeleeuwen), kwamen vooral met de invoering van het algemeen stemrecht overal systemen van progressieve inkomensbelastingen tot stand. Niet verrassend gegeven een inkomensverdeling waarbij de

De overheidsuitgaven zijn de voorbije jaren veel sneller gestegen dan het draagkracht van de economie.

meesten een inkomen onder het gemiddelde verdienen. Minder evident is dat uit onderzoek ook blijkt dat mensen aan zogenaamde fiscale illusie leiden. Ze beseffen onvoldoende dat wanneer ze aandringen op allerlei nieuwe rollen voor de overheid hieraan ook een prijskaartje verbonden is. Dit is verwant aan de problematiek van de “common pool” waarbij groepen met plezier voordelen voor de eigen achterban bedingen wetende dat de kost hiervan afgewenteld kan worden over de gehele bevolking. We zijn allemaal vertrouwd met politici die in verkiezingstijden beloven dat zij hun invloed in ‘Brussel’ zullen aanwenden voor de lokale bevolking.

Electorale redenen spelen inderdaad ook een belangrijke rol waarbij in ons land al talloze keren een verkiezingscyclus in overheidsbestedingen op gemeentelijk vlak werd aangetoond met grote openbare werken voor de verkiezingen en het optrekken van lokale belastingen na de verkiezingen. In het verleden heeft de politiek van talrijke overheidsbedrijven ook electorale wingewesten gemaakt. De spoorwegen zijn hiervan het voorbeeld bij uitstek met de bekende wafelijzerpolitiek in België als versterkende factor. Uiteraard kennen vele private bedrijven ook enorme inefficiënties maar op termijn zullen zij uit de markt verdreven worden door

concurrenten die kosteneffectiever zijn tenzij er uiteraard een gebrekkige marktwerking is. Vandaar ook dat er pas een nieuwe beheerscultuur van overheidsbedrijven ontstaat vanaf het moment dat duidelijk wordt gemaakt dat bij eventuele tekorten er niet steeds een *deus ex machina* getoverd kan worden die tekorten bijpast. Dit is uiteraard ook essentieel om te verhinderen dat private bedrijven die in bepaalde segmenten gelijkaardige diensten verlenen niet systematisch het onderspit moeten delven omdat zij gesubsidieerde concurrentie onmogelijk kunnen overleven. Het inzicht dat er marktvalingen bestaan is immers even fundamenteel als dat van overheidsfalen. Mensen zijn mensen welk petje ze ook dragen.

Een fenomeen dat steeds relevanter wordt als verklaring van het toenevend gewicht van overheidsuitgaven in de economie is het verschil in productiviteitsontwikkeling tussen diensten en industrie. In de laatste zijn grote productiviteitssprongen mogelijk door een doorgedreven automatisering terwijl bijvoorbeeld in gezondheidszorg een arts vandaag nog steeds een kwartier nodig heeft voor een patiëntenconsultatie. Voor het doorbreken van deze zogenaamde wet van Baumol wordt veel hoop gesteld op de informatisering maar tot vandaag blijven op macroschaal de resultaten daarvan beperkt.

Uiteraard kan in de discussie over

een kleine versus grote overheid de invloed van ideologie niet weggecijferd worden. Toch loont het om ook de analyse over het overheidsbeslag zo goed mogelijk te objectiveren. Ons land kampt vandaag met een overheidsschuld gelijk aan de som van alle verdiende inkomens gedurende een heel jaar. Een toename van de rente op onze schuld kan ervoor zorgen dat de overheid een factor van instabiliteit wordt. Dit kan uiteraard niet de bedoeling zijn. Aanstaande gepensioneerden rekenen erop dat de overheid haar belofte tegenover hen gestand zal doen. We zullen alle middelen die we kunnen vrijmaken hard van doen hebben. Waar het op aankomt is een nieuw consensus te vinden over de fundamentele doelstellingen die we als maatschappij via de overheid willen bereiken. In de discussie hoe we deze best verwezenlijken, is meer dan ooit pragmatisme gepast. Dat onze overheid de middelen die ze int ook zo efficiënt mogelijk benut, is daarbij niet meer dan een legitieme eis.

Ivan Van de Cloot

Hoofdeconoom Itinera Institute

Voor duurzame economische groei
en sociale bescherming.